

4.1.2. A megfelelő szakirodalom és egyéb hasznos források felkutatása

Nézzünk néhány példát arra, mikor, milyen információs források jelenthetnek jó kiindulópontot a böngészéshez, első körben a téma szűkítéséhez, s aztán a konkrét kérdések megválaszolását segítő irodalomgyűjtéshez is:

► Természetesen adódik a **választott téma alapirodalmának (például a tankönyvek, alapvető szakkönyvek, szakcikkek) áttekintése**, beleértve a kérdésünkhöz kapcsolódó fejezeteket és az irodalomjegyzékeket, hivatkozásokat is. Például egy marketing témájú dolgozatnál az elérhető marketingszakkönyvek, ha a fogyasztói elégedettséget vizsgáljuk, akkor az ezzel foglalkozó szakkönyvek, illetve az alapkönyvek kapcsolódó fejezetei, s az ezekben fellelhető hivatkozott irodalmak és szerzőik adhatnak ötletet a további kereséshez, illetve a könyvekben tárgyalt kérdések a téma szűkítéséhez. Bármilyen témában is írjunk, mindenképp illik s célszerű is ismernünk a szakterület alapműveit és alapvető folyóiratait.* Ezt valószínűleg el is várja a dolgozat majdani értékelője, másrészt ezeket elolvasva már egy világosabb képet kapunk a vizsgált területről.

► **Az adott szakterületen (vagy konkrétabb témában) született korábbi munkák** (szakdolgozatok, disszertációk, tanulmányok) s ezek irodalomjegyzéke és hivatkozásai. Érdemes az irodalomjegyzék mellett a szövegekőzi hivatkozásokat is figyelemmel kísérni, így kideríthetjük, melyek a sokat idézett „klasszikusok” vagy a mostanában feltörekvő ismeretek, elméletek. Így jobb az esély arra, hogy számunkra fontos forrásokra leljünk.

► **A könyvtárak katalógusai, adatbázisai** igen hasznos és sokféle forrással szolgálhatnak. Ne feledjük: a könyvtárakban nemcsak az ismert szakkönyveket találhatjuk meg vagy folyóiratok archívumaiban böngészhetünk, hanem sok kevésbé ismert vagy kevésbé kézenfekvő forrást is fellelhetünk (nyomtatott formában s egyre inkább elektronikusan is), amelyek létezését nem is sejtettük. Például egy adott szakterület vezető folyóiratainak áttanulmányozása természetes ötletként adódik a téma-keresésnél, de a számunkra ismeretlen szervezetek kutatási jelentéseit, műhelytanulmányokat, konferenciakiadványokat is elérhetünk a katalógusokban való kereséssel vagy esetenként a kiadó vagy a szervező honlapján.

* Ehhez ad támpontokat az Üzleti fogalomtár című kötet (Chikán–Wimmer, szerk., 2003, 2004). A Hasznos könyvek, folyóiratok, honlapok című mellékletben válogatott forrásjegyzék kapott helyett tematikus bontásban (i. m. 219–233.).

► **Internetes adatbázisok, szakmai folyóiratok on-line változatai, archívumai** egyre szélesebb körben elérhetők a könyvtárakon, illetve az interneten keresztül, esetenként a könyvtárak előfizetését vagy tagságát felhasználva. Hatalmas kincsesbánya ez, ahol sok ezer szakmai folyóiratban böngészhetünk, illetve kereshetünk konkrétan. Böngésző programok, például a Google Tudós (www.google.com) vagy www.google.com (hu) is segítségünkre lehetnek, ahol egy-egy cikk vagy tanulmány lehetséges elérési helyeiről is információt kaphatunk.

► **A könyvkereső oldalak, könyvkereskedők és könyvkiadók honlapjai** jó kiindulópontot jelenthetnek egy-egy szakterület szakkönyveinek feltérképezéséhez, a szakirodalom fejlődésének nyomon követéséhez. A szakkönyvekre természetesen a könyvtári katalógusokban is rálelhetünk, de ha kevésbé konkrétak az elképzeléseink, nem tudjuk pontosan, hogy mit keresünk, vagy csak általánosan szeretnénk tájékozódni egy-egy szakterületen, akkor a könyvszakma információi jó alapot nyújtanak. A böngészéshez a kiadók vagy a könyvkereskedők egy-egy kategóriában (például „Gazdaság”, „Pénz + piac” vagy „Üzlet, stratégia”) kínált könyveinek a listája, a bőséges forráslisták szűkítésére pedig sikerlistái vagy újdonságainak listái adhatnak ötleteket. A könyvkereskedő-oldalak (például nemzetközi viszonylatban az amazon.com és a magyar piacon is több kereskedő honlapja) a könyvek ismertetői mellett egyre inkább közzéteszik azt is, hogy a kötet vásárlói milyen más könyveket vettek, így itt is ötletet meríthetünk a további kereséshez. Segíthetnek az ugyanott elérhető vásárlói kommentárok is abban, hogy az érdeklődésünknek legmegfelelőbb kötetet vegyük kézbe. A külföldi kereskedői oldalakon s gyakran a hazai kiadói honlapokon is belelapozhatunk a könyvekbe, így konkrét szakmai információkhoz is juthatunk az íróasztalunk mellől. Ráadásul ezeken az oldalakon gyakran kedvezménytel rendelhetjük meg a kiválasztott könyveket, ha úgy döntünk, hogy a polcunkon szeretnénk tudni az adott művet.*

* A forráskeresés a számunkra fontos és érdekes témákban egyben a saját (szak)könyvtárunk alapjainak lerakását is jelent(het)i. A felhasznált szakkönyvek esetében érdemes megfontolni, hogy azt könyvtárból vagy ismerőstől kölcsönözzük, vagy szeretnénk saját példányt, melyet bármikor elérhetünk a polcunkon, s melyben személyes megjegyzéseinket, kiemelésünket is megjeleníthetjük.

[A saját könyvtár építését elősegítendő az Alinea Kiadó felajánlja, hogy az e megjegyzésre hivatkozóknak a kiadó szakkönyveinek árából a szokásos (jelenleg 20 százalékos) kedvezmény felett további 5 százalékos árengedményt nyújt a kiadótól történő közvetlen (telefonon, e-mailen, személyesen vagy a honlapon keresztül) megrendelésekre – a kiadó megjegyzése.]

► **A szakmai szervezetek honlapjai** is sokféle hasznos információval szolgálhatnak. Egy-egy területen ma már igen sokféle szervezetet találhatunk, menedzsmentirányultságú, vállalatokat tömörítő, illetve akadémiai, a tudományos kutatásra összpontosító hazai, külföldi, nemzetközi társaságokat egyaránt. E társaságok kiadványai, rendezvényei, konferenciái felhívhatják a figyelmet a szakterület kurrens témáira, legfrissebb publikációira, s nem utolsósorban személyes konzultációkhoz is szerezhetünk itt ötleteket (kit érdemes megkeresnünk egy-egy konkrét témakörben).

► **A témában érintett vállalatok, intézmények honlapjai** a konkrét információk mellett további ötleteket is adhatnak, s hasznos linkekre hívatják fel a figyelmet.

► **Személyes konzultációk** is segíthetik a dolgozatírók munkáját. A konzulens (témavezető) véleménye és tanácsainak hasznosítása mellett a témával foglalkozó vállalati szakembereket és kutatókat is felkereshetünk konkrét kérdéseinkkel.

► **A témához kapcsolódó internetes oldalak, fórumok** is gyakran hasznos információkkal szolgálhatnak, itt azonban mindenképp fokozottan érdemes értékelnünk a források, hozzászólások hitelességét, pontosságát, ellenőrizhetőségét.

☒ *Példa:*

A túl speciális keresés kockázatai

Ha az általunk ismert és más szakterületek között keresünk kapcsolatot, ügyeljünk arra, hogy ne túl speciális nyelven fogalmazzuk meg a másik terület szakkönyveiben és szaklapjaiban való keresés paramétereit. Például egy vállalati pénzügyekkel foglalkozó kolléga az ellátási láncokban megfigyelhető lánctartozások, hitelkockázatok kérdésében keresett szakirodalmat. A logisztika és ellátásiláncmenedzsment szakirodalmában valószínűleg első körben elegendő (és célszerűbb) az általánosabb pénzügyi kifejezésekre keresni (finanszírozás, likviditás, hitel, pénzügyi kockázat), mert nem biztos, hogy a speciálisabbak (pl. „csoportos likviditási kockázat”) megjelennek vagy pontosan az általunk ismert szakkifejezésekkel jelennek meg más területek szakirodalmában.

Hasonlóképpen, ha a 360 fokos értékelés módszerét szeretnénk vizsgálni a vevőkiszolgálással foglalkozó munkatársaknál a marketing és a logisztika szakirodalmában, lehet, hogy a konkrét módszerre

keresve nem vagy csak kevés forrást találunk, de az emberierőforrás-menedzsment, az egyéni teljesítményértékelés, az ösztönzés stb. általánosabb témákra keresve hasznos forrásokra lelhetünk.

Láthatjuk tehát, hogy információk bőséges tárháza áll rendelkezésünkre, így csak megerősíthetjük a korábbi tanácsokat: keressünk kreatívan, s emellett keressünk (és válogassunk, szelektáljunk) tudatosan! A fellelt és a ténylegesen felhasználható és felhasználandó információk köre természetesen nem azonos, s a munka műfaja és célja is befolyásolja, hogy miként érdemes válogatni.

★ 24. tanács

Kutassunk fel többféle forrást!

Lehetőség szerint ne hagyatkozzunk egyféle, egyetlen vagy kevés hasonló forrásból származó információra. Ez a tanács egyrészt érvényes az információforrás jellegére: ne kizárólag könyvek vagy folyóiratok, illetve ne csak internetes források vagy interjúk alapján készüljön a dolgozat. Mindezeknek a forrástípusoknak megvannak a maguk előnyei és hátrányai (frissesség, aktualitás, részletezettség, a vizsgált kérdésre való fókuszálás mértéke), s érdemes a különböző előnyöket kihasználnunk. A források jellegén túl a többféleség igénye érvényes az információ eredetére is.

☒ Példa:

Ha egy konkrét céget vagy iparágat vizsgálunk, érdemes több szereplő nézőpontját figyelembe venni, megvizsgálni. Gyakori eset, hogy egy-egy kiválasztott szereplő szempontjából mond határozott véleményt egy dolgozat írója, miközben a másik fél érdeke, véleménye nyomokban sem jelenik meg. Tipikus példái ennek a beszállítók kiszolgáltatottságát elemző munkák, amelyek gyakran elfelejtik megvizsgálni a helyzetet a vevő szempontjából, vagy legalább azt megnézni, hogy mi jellemzi az adott piacot, a versenyhelyezetet, s miért vállalja fel a beszállító ezt a kiszolgáltatott helyzetet.

★ 25. tanács

Szelektáljuk a forrásokat!

Ne a mennyiségre, hanem a minőségre, a témához való kapcsolódásra, a forrás jelentőségére és hitelességére figyeljünk a válogatásnál! Gyakran

előfordul, hogy a szerző leragad az első egy-két kvázi véletlenszerűen fellelt forrásnál vagy éppenséggel „elvész” a sok különböző, egymásnak ellentmondó forrás között. Szelektáljunk, válogassuk ki a témánk (pontosabban a kérdésfelvetésünk) szempontjából valóban érdemi forrásokat, s ezeket dolgozzuk fel.

Ha nem tudunk lemondani egy érdekes, szimpatikus műről, amely tartalmilag kilóg a dolgozatból, egy-egy rövid utalás, lábjegyzet erejéig belecsempészhetjük azt a munkánkba, de mindig törekedjünk arra, hogy a dolgozat jól fókuszált legyen. A magunk által kiválasztott kérdésre keressük a választ, s ennek megfelelően koncentráljuk az erőforrásainkat. Nem véletlen, hogy a felhasznált forrásokkal kapcsolatos értékelési szempont általában a felhasznált források körét és relevanciáját egyidejűleg vizsgálja. (Vagyis nem a felhasznált források mennyiségét, az irodalomjegyzék hosszát nézik a bírálók. Természetesen a túl rövid irodalomjegyzék sem vet jó fényt a munkára, de ez is függ a feladattól: ha egy konkrét mű elemzése a cél, lehet, hogy csak ez az egy anyag szerepel az irodalomjegyzékben...)

★ 26. tanács

Ne feledkezzünk meg az alapművekről!

Gyakori, s mondhatjuk: szarvashiba, hogy egy-egy szakterület alapműveiről megfeledkezik a szerző. Vonatkozik ez a témával foglalkozó elismert nemzetközi szaktekintélyekre, a szakterület alapműveire s a hazai alapvető forrásokra (magyarul megjelent külföldi könyvekre, cikkekre és hazai szerzők alapműveire) egyaránt.

☒ Példa:

Ha például stratégiáról írunk, illik ismerni Michael Porter, C. K. Prahalad vagy Henry Mintzberg műveit (különös tekintettel a magyarul is megjelent munkákra), illetve a témában magyar szerzők tollából megjelent műveket. Ha marketingről esik szó, Philip Kotler Marketingmenedzsment című könyvét s a KJK és az Akadémiai Kiadó marketingsorozatának szakkönyveit. Ha vállalati pénzügyekről, akkor a magyar piacon (és nemzetközi viszonylatban is) klaszikus Brealey–Myers-kötetet, ha vállalatértékelésről, akkor Damodaran, Pratt, illetve Copeland–Koller–Murrin magyarul is elérhető írásait, ha a tulajdonosiérték-szemléletről, akkor Alfred Rappaport alapművét, ha controllingról, akkor Péter Horváth munkáját. A sort

hosszan folytathatnánk, s az előbbieket természetesen csak kiragadott példák, és most kizárólag a magyarul megjelent külföldi szakkönyvek közül említettünk néhányat a teljesség igénye nélkül.

Ezek a művek akkor sem hanyagolhatók el, ha némelyik tartalmával esetleg nem értünk egyet. Mindenképpen érdemes tenni legalább egy utalást, amely jelzi, hogy a dolgozat írója ismeri a témával foglalkozó alapműveket. Különösen igaz ez tudományos munkákra, kutatásokra, ahol illik megemlékezni az előzményekről. Arról az előnyről nem is beszélve, hogy egy-egy szakterület átfogó alapművei általában tartalmazzák a legfontosabb definíciókat, alapösszefüggéseket, amelyekre bátran hivatkozhatunk. Kiindulópontként használhatjuk, változatlan formában, de akár módosíthatjuk, pontosíthatjuk, saját témánkhoz is igazíthatjuk ezeket.

A felhasznált források köre mellett felmerült az a kérdés is, hogy mit (honnan) idézzünk, mire is hivatkozzunk egy-egy több helyen megjelenő, gyakran előforduló téma vagy módszer esetén. Az alapművek ismerete fontos az idézésnél, hivatkozásoknál is. Általánosan ismert és elterjedt műveknél nem elegáns, s nem is illik másodlagos forrásokat idézni.

Ha mégis másodlagos forrást használunk (vagyis ezeket a műveket idéző, bemutató munkákat), akkor minél hitelesebb, elfogadottabb forrást válasszunk, például a tágabb téma átfogó szakkönyveit, alapvető tankönyveit, s ne az interneten elsőként a kezünk ügyébe került anyagot. Ezzel minimálisra csökkenthetjük annak esélyét, hogy forrásunk hibásan idézte az eredeti művet, mi pedig „importáljuk” a tévedést.

Természetesen lehetnek olyan esetek, amikor nem tudjuk vagy nem érdemes az eredeti forrást felkutatni. Elfogadhatjuk a másodlagos forrásokat a munkánk szempontjából kevésbé fontos kérdések esetében, illetve akkor, ha az eredeti forrás megkeresése, elérése nehézkes (még inkább, ha mindkét tényező egyszerre fennáll). Ilyen nehézséget jelenthet a régebbi források felkutatása (például egy 1930-as évekbeli forrás) vagy a hazai könyvtárakban és az interneten el nem érhető folyóiratok cikkei (de szerencsére ez egyre kevésbé jelent akadályt, egyre inkább bővül a kínálat, s a könyvtárak könyvtárközi szolgáltatásain keresztül is hozzájuthatunk a nehezebben elérhető művekhez is). Ilyen esetekben – hacsak nem az adott forrás dolgozatunk fő tárgya, beérhetjük másodlagos forrásokkal.

☒ *Példa:*

Az előbbi példánál maradva: a Porter-féle általános versenystratégiákat lehetőség szerint ne egy más által írt házi dolgozatról, vagy

akár egyetemi jegyzetből idézzük, hanem a magyarul is megjelent szakkönyvből. Hasonlóképpen a balanced scorecard stratégiai mutatószámrendszer bemutatásának forrásai lehetnek a magyarul megjelent könyvek vagy a Kaplan–Norton szerzőpáros eredeti cikkei a Harvard Business Review-ból.

A dolgozat műfaja és témája is befolyásolja többek között, hogy feltétlenül szükséges-e eredetiben olvasnunk bizonyos alapcikkeket [például a tranzakciósköltség-elmélet kapcsán Ronald Coase (1937) vagy a megbízó-ügynök problémával kapcsolatban Michael Jensen és William Meckling (1976)* klasszikus – és nagy hatású, sokat idézett – munkáját], vagy elegendő a fő üzeneteiket összegző forrásokra támaszkodni. Nyilván más az elvárás egy doktori disszertációnál, ahol központi forrás („alpmű”) egy-egy ilyen munka vagy például egy olyan szakdolgozat esetében, mely épp e klasszikusok és hatásuk elemzését tűzte ki célul – ilyenkor célszerű felkutatni az eredetit. Persze jó, ha tudjuk azt is, ha megjelent magyarul az adott cikk, s érdemes is használnunk. (Ugyanakkor az angol és a magyar szaknyelvi fordulatok elemzéséhez már mindenképp szükség lenne az eredeti angol és a magyar változatra is.) Más esetekben megfelelő lehet, ha a szakirodalomba már beépült alapgondolatokat idézzük valamely átfogó vagy speciális szakkönyvből.

★ 27. tanács

Keressünk új (friss) és újszerű (nem szokványos) forrásokat is!

A szokásos források: könyvek és folyóiratcikkek mellett szerencsére a lehetőségek tárháza jóval bővebb, ahogyan erre már korábban is utaltunk. A témához igazodva keressünk forrásokat! Vizsgálhatjuk dolgozatban érintett cégek honlapjait, megkérdezhetjük a vizsgált vállalat(ok) vezetőit, munkatársait, kikérhetjük a vizsgált kérdésről különböző érintettek (vevők, munkatársak) véleményét.

* Coase, Ronald H. (1937): The Nature of the Firm. *Economica* 4 (16): 386–405. (Magyarul megjelent: A vállalat természete, in: Czakó Erzsébet – Kocsis Károly (szerk. 1993): A vállalat és működése. Kiegészítő irodalom a vállalatgazdaságtan tanulmányozásához. Aula Kiadó. 31–40.), illetve: Jensen, Michael C. – Meckling, William H. (1976): Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure, *Journal of Financial Economics*, October 1976, Vol. 3. No. 4., 305–360. [Magyarul megjelent: A vállalat elmélete: menedzseri viselkedés, ügynöki költség és tulajdonosi struktúra, in: Jensen, Michael C. (2008): Tulajdonosok és menedzserek – A vállalatirányítás természete. Alinea Kiadó – Rajk László Szakkollégium. 309–370.]